

Поводом 60 година од оснивања Архива Југославије

У свести човека присутно је уверење да постоји историјска истина и да се она треба сазнати. Та трајна жеља и потреба за историјском истином присутна је кроз векове, до данашњих дана. Историчари, пре свих, су ти који је откривају и саопштавају. Да би је открили а потом кроз своју научност и саопштили, упућени су на институције као што је и ова у којој се данас налазимо – Архив Југославије. То је Архив државе која је постојала 88 година и које више нема на геополитичкој карти света.

Основан је Општим законом о државним архивама од 21. јануара 1950. године под називом *Државна архива ФНРЈ*. Уставним законом из 1953. године назив је промењен у *Државни архив ФНРЈ*. У свету познат назив Архив Југославије, установљен је 1964. Законом о Архиву Југославије. Са проглашењем државне заједнице 2003. промењен је назив у *Архив Србије и Црне Горе*. Одлуком Владе Републике Србије од 19. фебруара 2009. поново је *Архив Југославије*, као установа културе Републике Србије.

Кроз своју шездесетогодишњу историју пролазио је кроз честе промене као цео државни апарат. У почетку је имао статус *управне установе*, затим *установе у области културе*. Почетком седамдесетих година добио је статус *установе за остваривање функција* органа федерације. Од 1978. године Архив је *самостална савезна управна организација*. За свој рад био је одговоран југословенској влади. Данас, као установа у области културе, за свој рад, одговоран је Министарству културе, односно Влади Републике Србије.

Задаци Архива од његовог оснивања, у основи се нису променили осим што су прецизирани и у одређеним деловима проширени. У почетку ти задаци су били да сакупља, штити и обрађује „историјско – архивски материјал у циљу очувања и научног истраживања“.

Данас, Архив Југославије обавља послове који се односе на преузимање, сређивање, обраду, објављивање, изучавање, заштиту и коришћење архивске грађе и регистратурског материјала који су настали у раду централних државних органа и организација, установа, других државних институција, политичких и других организација и других субјеката југословенске државе од њеног стварања 1918. до 2006. године. Архив обавља и послове везане за примену Споразума о питањима сукцесије, Анекс „Д“ – Архиве, у погледу „Државне архиве СФРЈ“ и међународну сарадњу из архивистичке струке.

Након, 60 година од оснивања, израстао је у једну од најзначајнијих архивских институција у региону.

У досадашњем раду у складу са својим надлежностима преузео је 840 архивских фондова и збирки смештених у око 250 000 јединица чувања које чине низ од преко 24.500 дужних метара. У њима се налази на десетине милиона страница докумената која сведоче о историји југословенске државе. Но то није све. На преузимање у Архив чека још око 14.000 дужних метара архивске грађе за коју су се стекли сви законски услови да буде преузета.

Архив са својим документима - историјским изворима првог реда, јединствено је извориште сазнања о југословенској држави, од њеног стварања до разбијања, њеним законима и институцијама, простору и народима који живе на њему, спољној и унутрашњој политици, дипломатији, односима са страним државама, правосуђу, економији, привреди, банкарству, просвети, култури, религији, идеологијама, животу обичног човека.

Део преузетих фондова је архивистички сређен и обрађен, са инвентарима као информативним средствима, који стоје на располагању истраживачима. Преко базе *Инвентар* могуће је претраживати инвентаре 109 фондова и збирки, Омогућено је претраживање базе на сајту Архива по садржају јединице описа, њиховом називу, по индексима архивске грађе, чиме је учињен први корак ка стварању виртуелне читаонице Архива. Она је отворена и доступна истраживачима у свако време и из свих делова света.

Када је реч о истраживачима, треба имати у виду да је кроз читаоницу Архива прошло њих преко 12.000. Неколико стотина из иностранства. Резултати истраживања у фондовима и збиркама Архива уткани су у преко 2.650 монографија, преко 680 доктората, више од 560 магистарских

радова, око 600 дипломских радова, стотине реферата, студија, чланака, фељтона. Документа Архива коришћена су за снимање на десетине документарних емисија и тд.

Може се са сигурношћу рећи да не постоји значајније име у српској и југословенској историографији које није истраживало у нашем Архиву, а да је тема истраживања Југославија и југословенски простор у двадесетом веку.

У научним центрима и универзитетима у свету фигурира као светски референтни Архив за истраживања великих тема као што су: хладни рат, покрет несврстаних, трећи свет.

То даје посебну димензију овом Архиву.

Архив је у минулом времену, почев од 80-тих посебну пажњу посветио објављивању архивских извора, том крајњем дometу рада сваког архива. Након припрема у којима су били ангажовани угледни историчари, приступило се публиковању историјских извора, како домаће тако и стране провенијенције. Негујући тај рад објавили смо преко 100 различитих публикација из области архивистике и историографије: водичи, инвентари, библиографије, каталози, зборници радова, зборници докумената, монографије, студије, о чему сведочи и одштампани каталог публикација.

Са задовољством истичем једну едицију која је у току, и чију четврту књигу данас представљамо. Реч је о Извештајима Министарства иностраних послова Краљевине Југославије за период од 1930 до 1940, у 11 томова у едицији *Извори за историју међународних односа*. Она представља значајан подухват Архива Југославије, који је са оваквим публикацијама постао један од битних фактора ширења знања о историји југословенске државе и друштва, о нашој прошлости.

Архив посебну пажњу поклања свом стручном часопису *Архив* – који има за циљ да пружи допринос развоју архивистичке струке и стручне комуникације у овој области, али и у историографији. После десет година редовног излагања, нашао је своје место у стручним круговима. Данас је пред нама број за 2009. годину. Часопис је од стране надлежне комисије Министарства науке категорисан у групу часописа од националног значаја. Библиографија часописа коју смо урадили за ову прилику на свој начин говори о њему.

Наше публикације иду у међународну размену.

Архив посвећује пажњу и поставкама изложби архивских докумената. Најновија изложба на тему „Југословенске владе 1918-2006“ једна је у низу од преко тридесет изложби које је овај Архив приредио са општејугословенским темама.

Архив остварује сарадњу са архивима у Србији као и са петнаестак државних архива страних земаља (Русија, Немачка, Француска, Мађарска, Румунија, Енглеска, Украјина, Бугарска, Кина, Алжир, Македонија, Словенија, Босна и Херцеговина). Члан је “А” категорије МАС-а, светске асоцијације архива и европског огранка МАС-а ЕУРБИКА. Кроз ту сарадњу одвија се стручно усавршавање наших архивиста кроз похађање специјалистичких курсева, у Русији и Француској. Наравно, та сарадња остварује се и кроз размену стручних публикација, размену изложби архивских докумената, изради заједничких зборника докумената, заједничких изложби и сл. У овој области најплоднија сарадња одвија се са Федералном Архивском Агенцијом Русије.

У току је реализација договорених пројеката и договора за друге.

Архив остварује сарадњу са историјским институтима у земљи и иностранству, са Одељењем за историју Филозофског факултета. Резултат те сарадње поред осталог су 4 међународне конференције одржане у Архиву, о чему сведоче и зборници радова са тих конференција.

Спровођење Споразума о питањима сукцесије (Анекс “Д” – Архиве) је веома значајно питање са становишта очувања интегритета архивских фондова као темељног принципа архивистичке струке. Према одредбама Споразума о питањима сукцесије, “Државна архива СФРЈ” је заједничка баштина свих сукцесора, али у културолошком значењу тог термина Она је отворена и доступна под истим условима за све чланице бивше државе.

Отуда, за све оне који хоће да истражују и дођу до рационалних сазнања о прошлости, да је критички преиспитују, да сазнају најпоузданије одговоре на бројна питања о држави, друштву, успонима и падовима, истинама и заблудама, ломовима и сукобима, и о мноштву других питања –

целовитост архивских фондова Архива Југославије представља истинско богатство непроцењиве вредности.

Данас, када обележавамо 60 година од оснивања Архива Југославије, не могу а да не подсетим на све оне који су својим знањем и радом допринели, резултатима и угледу ове значајне институције. За шест деценија у Архиву је радило преко 280 архивских радника, заједно са данас запосленим. Искрено се захваљујем и бившим и садашњим колегама на постигнутим резултатима (за које су добијена и значајна државна признања), са жељом да Архив буде бољи и још успешнији.

О проблемима са којима се Архив суочава неком другом приликом, а они су пре свега у недовољном броју стручних радника и недостатку смештајног простора за архивска документа. Ту је и питање законске регулативе, примене европских стандарда у овој области и сл.

Ако се осврнемо на време иза нас, можемо рећи да је урађено доста, посебно у време ломова у држави који су за овај Архив били тектонски поремећаји.

Поглед у сутрашњицу Архива могао би се сажети у следећим речима: мора и боље и више. То није жеља већ потреба, императив времена.

Ово што је под кровом нашег здања јесте завештање прошлости – баштина коју морамо сачувати за будућност.

Данас јавности дајемо на увид публикације:

- Извештаји МИП-а КЈ за 1933;
- публикацију о Архиву популарног типа на српском и енглеском језику;
- часопис *Архив* за 2009. годину са Библиографијом за 10 година излажења;
- каталог издања Архива Југославије;
- каталог изложбе *Југословенске владе 1918-2006*.

Биће нам задовољство да свима поклонимо ова издања на крају данашње свечаности.

Обележавање годишњице Архива наставићемо са:

Стручном трибином под називом „Заштита архивске грађе у светлу примене стандарда ISO RS 15489“, уз учешће стручњака из Србије и иностранства (у априлу);

Конференцијом на тему „Југославија као историографска тема“ уз учешће научних радника из Србије и иностранства (у септембру).

Београд, 21. јануар 2010.

Миладин Милошевић